

НЕЗЛАМНИЙ (до 75-річчя з дня народження Василя Стуса)

На основі документів ЦК КПУ, Комітету держбезпеки при РМ УРСР розглянуто правозахисну діяльність українського поета, перекладача В.Стуса.

Ключові слова: В.Стус, дисидентський рух, радянські спецслужби.

У січні 2013 року виповнилося 75 років з дня народження одного із безкомпромісних борців з радянським тоталітарним режимом українського поета, перекладача, правозахисника Василя Стуса. Людина, яка сміливо і самозречено обстоювала ідеали добра, правди і справедливості, публічно шукала відповіді на наболілі питання суспільного життя викликала страх у апологетів радянського ладу. Будучи "свідомим українцем", В. Стус швидко опинився в списку "неблагонадійних осіб". Як впливає з вироку судової колегії по кримінальних справах Київського обласного суду у справі В. С.Стуса від 7 вересня 1972 року в поле зору Комітету держбезпеки при РМ УРСР поет потрапив в 1963 році, коли вступив до аспірантури Інституту літератури Академії наук УРСР: "проживаючи в місті Києві, на ґрунті антирадянських переконань і незадоволення існуючим у СРСР державним і суспільним ладом, з метою підриву і ослаблення радянської влади, починаючи з 1963 року і до дня арешту в січні 1972 року – систематично виготовляв, зберігав і розповсюджував антирадянські наклепницькі документи, що порочили радянський державний і суспільний лад, а також займався антирадянською агітацією в усній формі"[1]. Відтоді досьє на Стуса регулярно поповнювалося різноманітною компрометуючою інформацією [2]. У процесі оперативної розробки було встановлено, що "В 1964 р. Стус В.С. склав два іспити кандидатського мінімуму. За час перебування в аспірантурі Стус В.С. неодноразово грубо порушував норми поведінки працівника наукової установи. Вступивши до аспірантури, Стус В.С. не побажав стати на комсомольський облік – фактично вибув із складу ВЛКСМ, відмовився виконувати громадське доручення – працювати в народній

дружині. В 1964 р. він непристойно поведив себе в клубі заводу «Більшовик», ображав чергового міліціонера, за що був оштрафований. На початку 1965 р. Стус В.С. порушив існуючі правила пересилки рукописів у зарубіжні країни. В березні 1965 р. Стус В.С. самочинно намагався влаштувати літературний вечір на Київському верстатобудівельному заводі ім. О.М. Горького, а коли члени партійного комітету заводу попросили через відсутність приміщення перенести зустріч, Стус В.С. ображав їх і демонстративно влаштував «вечір» на вулиці"[3].

Як впливає зі змісту переписки Комітету держбезпеки з вищим політичним керівництвом республіки інформація про аспіранта В.Стуса регулярно надходила до ЦК КПРС. Підтвердженням цього може слугувати "Довідка" спецслужб додана до спеціального повідомлення №539/ш голови КДБ при РМ УРСР В.Нікітченка першому секретарю ЦК КПУ П.Шелесту про демонстрацію протесту київських інакодумців 4 вересня 1965 року в кінотеатрі "Україна" під час прем'єри фільму С. Параджанова "Тіні забутих предків":

Справка

Человеком, выкрикивавшим 4 сентября 1965 г. в кинотеатре "Украина" слова "Где же правда? Почему не дают говорить правду? Это безобразие!.." является

Стус Василий Семенович, 1938 года рождения, уроженец Винницкой области, украинец, беспартийный, с высшим образованием, бывший аспирант Института литературы АН УССР, проживает по ул. Вернадского (общежитие аспирантов АН УССР).

Стус В.С. известен ЦК КП Украины.

Ст. о/у [оперуполномоченный] 6 отд. 2 Упр. КГБ УССР ст. л-нт А.Костыгин. 20.X. 65 г." [4]

Відрахування з аспірантури "за систематичне порушення норм поведінки", відмова ідеологічних цензорів у друці збірки віршів «Круговерть» у 1965 році не змусили В.Стуса переглянути власні погляди та припинити участь у дисидентському русі. Чергове роздратування вищого політичного керівництва УРСР та відповідних підрозділів КДБ при РМ УРСР викликала "неправильна поведінка" літературного співробітника журналу "Ранок" В. Стуса під час зустрічі 14 жовтня 1966 року зі студентами філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, в ході якої порушувалися проблеми української мови, культури, піддавалися осуду політичні репресії в Україні (див. док. № 1).

Не меншого клопоту владним структурам завдавали публікації за кордоном забороненого творчого доробку поета (збірка "Зимові дерева" була видрукувана в 1970 р. у Брюсселі), відкриті листи В.Стуса на адресу Спілки письменників, ЦК КПУ, Верховної Ради УРСР, які несли в собі інформацію про справжній стан речей в республіці, серйозні збочення в сфері національно-культурної політики, факти переслідувань інакодумців. Сповідування високих моральних принципів, особиста небайдужість до проявів несправедливості у повсякденному житті, спонукала В.Стуса у грудні 1971 року приєднатися до діяльності правозахисної організації "Громадський комітет на захист Ніни Строкатової".

Послідовна правозахисна діяльність, участь у розповсюдженні "антирадянських та інших шкідливих матеріалів" зафіксовані в ході розробки справи "Блок" (таку кодову назву мали оперативно-розшукові дії органів держбезпеки з метою ліквідації "націоналістичних елементів" в Українській РСР в 1970-ті роки) стали приводом до арешту поета 13 січня 1972 року (див. док. № 2).

З гідністю та без каяття В. Стус у вересні 1972 року зустрів вирок радянського правосуддя – 5 років виправно-трудових таборів

та 3 роки заслання. Перебуваючи в неволі, В. Стус не припиняв боротьби. Про це свідчать інформаційні донесення спецслужб з Мордовії, де відбував покарання В. Стус. Поет разом з іншими засудженими учасниками руху опору у вересні 1975 року шляхом голодовки та невиходу на роботу прагнув домогтися від радянської пенітенціарної системи визнання "статусу політ'язня" (див. док. № 3). У свою чергу пануючий режим волів приборкати норовливого і незручного дисидента. Відомо, що восени КДБ вдався до різноманітних засобів впливу на В.Стуса з метою змусити бунтівливого поета зректися "крамольних поглядів" (див. док. № 3-4). Здавалося неймовірний тиск з боку КДБ, прогресуюча хвороба шлунку повинна була похитнути В. Стуса. Однак бажаного результату органи держбезпеки так і не досягли.

Відбувши термін ув'язнення, Стус восени 1979 року повертається до Києва і, незважаючи на важкий стан здоров'я, поринає у діяльність Української Громадської групи сприяння Гельсінських угод. Таким чином правозахисник свідомо йшов на самопожертву бо прекрасно усвідомлював, що участь у гельсінському русі призведе до подальших репресій. У травні 1980 року Стус в черговий раз опиняється у слідчому ізоляторі КДБ. На підставі зібраних спецслужбами доказів Київський обласний суд ухвалює рішення про покарання непокірливого поета у вигляді 10 років примусових робіт у таборах та 5 років заслання у віддалених районах СРСР). Протистояння з системою тривало до вересня 1985 року, доки в промерзлому карцері Кучинського табору (Мордовська АРСР) у поета не зупинилось серце.

Опонент радянської тоталітарної системи, страдник української літератури ХХ століття Василь Стус на сьогоднішній день залишається еталоном свободоловства та непохитності у тривалій боротьбі за побудову вільного та справедливого громадянського суспільства.

Джерела та література

1. Погром в Україні. 1972–1979. Упорядкування, довідки і передмова Р. Купчинський. Зошити самвидаву. Випуск І. – Сучасність, 1980. – С. 30-37.

2. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф.16, оп. 5-А. спр. 6, арк.7-8.

3. ЦДАГО України, ф.1, оп. 24, спр. 6160. арк.155.

4. Білокінь С. Клуб творчої молоді "Сучасник" очима влади //Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. Вип. 16. – К.,2011. – С. 54-55.

ДОКУМЕНТИ

№1

**Доповідна записка секретаря Одеського обкому КПУ М. Синиці
першому секретарю ЦК КПУ України П.Шелесту про неправильну поведінку
літературного співробітника журналу "Ранок" В. Стуса**

4 листопада 1966 р.

Члену політбюро ЦК КПРС,
Першому секретарю Центрального Комітету КП України
товаришу Шелесту П. Ю.

Доповідна записка

про неправильну поведінку літературного співробітника журналу «Ранок» В. СТУСЯ*

14 жовтня 1966 р. на філологічному факультеті Одеського державного університету відбулась зустріч з редактором республіканського молодіжного журналу «Ранок» поетом Віталієм Коротичем.

Потім він виявив бажання зустрітися з членами літературної студії університету разом з літературним співробітником цього ж журналу Василем Стусем.

15 жовтня ця зустріч відбулась, але в ній взяв участь лише В. Стусь, а В. Коротич з невідомих причин не з'явився.

Після читання своїх віршів В. Стусь розпочав розмову про нібито негативне ставлення в наш час до молодих поетів, що їм не створюються умови для творчої діяльності, згадав, що деяких молодих поетів виключено з Київського університету і вони не можуть працевлаштуватися, один з них працює сторожем, а інші «відірвані від нас».

Дізнавшись, що на засіданні літературної студії буде присутній В. Стусь, на цю зустріч пробралася Строката Н. А.** – співробітник проблемної лабораторії Одеського медичного інституту, дружина Караванського, який зараз відбуває покарання за ворожу націоналістичну діяльність. Після провокаційної розмови В. Стуся вона виступила з питанням про те, що мов «громадськість Одеси цікавиться долею молодих поетів і студентів, виключених і заарештованих в Києві***».

Керівник літературної студії негайно реагував на це, різко осудив Стуся і Строкату за провокаційні розмови і направив роботу засідання студії по правильному шляху.

З нашого боку було вказано керівництву університету на необхідність більш уважного, виможливого ставлення до роботи літературної студії і підготовки її засідань, розбірливого відношення до запрошень на засідання студії представників літератури і мистецтва.

Доповідаючи про це, ми вважаємо за доцільне, Петро Юхимовичу, звернути увагу керівництва журналу «Ранок» на кадри своїх працівників і на необхідність більш розбірливого ставлення до організації зустрічей окремих з них з молоддю.

СЕКРЕТАР ОДЕСЬКОГО ОБКОМУ
КПУ УКРАЇНИ

М. СИНИЦЯ

* Так в документі.

** Строката (Строкатова)-Караванська Ніна Антонівна (31.01.1926 — 02.08.1998) - мікробіолог, правозахисник. Дружина (з 1961) колишнього політв'язня (1944-1960) С.Караванського. Після чергового ув'язнення чоловіка в 1965 р. Строката послідовно боролася проти його незаконного арешту й засудження. Активна правозахисна діяльність стала підставою для звільнення Строкатої з роботи в Одеському медінституті. У грудні 1971 року була заарештована органами КДБ за підозрою у розповсюдженні самвидаву. У травні 1972 р. засуджена Одеським обласним судом за ст. 62, ч. 1 КК УРСР ("проведення антирадянської агітації та пропаганди") на 4 роки позбавлення волі в таборах суворого режиму. Покарання відбувала у Мордовії. Після звільнення мешкала в м. Тарусі Калузької області. У 1976 р. Строката стає членом-засновником Української громадської групи сприяння Гельсінкських угод (УГГ). У листопаді 1979 р. емігрує в США де стає членом Зарубіжного представництва УГГ.

*** Йдеться про політичні арешти у Києві, Львові, Одесі, Івано-Франківську, Тернополі, Луцьку, Феодосії в серпні-вересні 1965 р., в результаті яких в слідчих ізоляторах КДБ опинилося 24 найактивніших учасників українського національного руху (ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1 (1972), спр. 9, арк.254).

СТУС Василь Семенович, 1938 року народження, українець, безпартійний /з 1952 р. – член ВЛКСМ/, освіта – вища, закінчив у 1959 р. український відділ історико-філологічного факультету Донецького державного педагогічного інституту, в 1959-1961 рр. перебував в Радянській армії, в 1961-1963 рр. працював учителем в Горлівці та з березня 1963 р. – літературним редактором газети «Соціалістичний Донбас».

В 1963 р. Стус В.С. був зарахований аспірантом Відділу теорії соціалістичного реалізму і сучасного літературного процесу Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР, тема дисертації – «Джерела емоційності художнього твору /на матеріалі сучасної прози/».

В 1964 р. Стус В.С. склав два іспити кандидатського мінімуму.

За час перебування в аспірантурі Стус В.С. неодноразово грубо порушував норми поведінки працівника наукової установи. Вступивши до аспірантури, Стус В.С. не побажав стати на комсомольський облік – фактично вибув із складу ВЛКСМ, відмовився виконувати громадське доручення – працювати в народній дружині. В 1964 р. він непристойно поведив себе в клубі заводу «Більшовик», ображав чергового міліціонера, за що був оштрафований.

На початку 1965 р. Стус В.С. порушив існуючі правила пересилки рукописів у зарубіжні країни. В березні 1965 р. Стус В.С. самочинно намагався влаштувати літературний вечір на Київському верстатобудівельному заводі ім. О.М.Горького, а коли члени партійного комітету заводу попросили через відсутність приміщення перенести зустріч, Стус В.С. ображав їх і демонстративно влаштував «вечір» на вулиці.

Неодноразові розмови й попередження не дали бажаних наслідків. У вересні 1965 р. Стус В.С. в кінотеатрі «Україна» під час прем'єри кінофільму «Тіні забутих предків» виступив з закликом боронити заарештованих злочинців, розцінюючи їх арешт як похід проти української інтелігенції.

За все це 20.IX.1965 р. його відчислено з аспірантури /наказ № 180 від 15.IX.1965 р./*.

ЦДАГО України, ф.1, оп. 24, спр.6160, арк.153-156. Оригінал.

№2

Повідомлення голови КДБ при РМ УРСР В. Федорчука ЦК КПУ про арешт Василя Стуса

21 січня 1972 р.

Секретно

екз. №1

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ УКРАИНЫ

При этом направляем Вам письмо арестованного Стуса В. С., адресованное товарищу ШЕЛЕСТУ П. Е.**

Одновременно докладываем, что СТУС Василий Семенович, 1938 года рождения, уроженец с. Рахнивка Гайсинского района Винницкой области, украинец, беспартийный, ранее не судимый, с высшим образованием, работавший старшим инженером республиканского объединения «Укроргтехстройматериалы», 15 января с.г. с санкции зам. прокурора УССР арестован по подозрению в совершении преступления, предусмотренного ст. 1871 УК УССР.

* На документі примітки секретаря ЦК КПУ з ідеології А. Скаби: "г. Шелесту доповідав" та завідувача окремих сектором ЦК КПУ П.Шелеста О.Однороманенка: "Тов. Шелест П. Ю. просить розглянути це питання і доповіді пропозиції, звернути увагу ЦК ЛКСМУ і керівництва журналу "Ранок" на цю справу. 5/ХІ 66" (ЦДАГО України, ф.1, оп. 24, спр. 6160, арк. 152).

** Не друкується.

В 1969 году он написал и распространил клеветнический документ в защиту И. ДЗЮБЫ, который широко распространялся в «самиздате» и помещен в первом выпуске т.н. «Українського вісника»* под названием «Місце в бою чи розправі».

В ноябре 1971 года изготовил и распространил письмо клеветнического содержания, адресованное в ЦК КПУ и Президиум Союза писателей Украины.

В 1970 году в Брюсселе издан сборник стихов СТУСА «Зимові дерева», в котором помещены отдельные идеологически невыдержанные стихотворения.

15 января 1972 г. на квартире Стуса произведен обыск, изъяты рукописи отдельных его клеветнического характера стихотворений.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР

В. ФЕДОРЧУК

ГДА СБУ, ф.16, оп.3(1975), спр. 2, арк. 113-114. Засвідчена копія.

№ 3

Доповідна записка заступника голови КДБ при РМ УРСР С. Мухи першому секретарю ЦК КПУ В.Щербицькому про активну підготовку ув'язнених В.Стуса, В.Чорновола, З.Попадюка до проведення 30 жовтня 1975 р. у Дубравному таборовому управлінні "дня політ'язня"

4 вересня 1975 р.

№ 533

Совершенно секретно
Экз. № 2

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМИТЕТ КОМУНІСТИЧЕСКОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

Товарищу ЩЕРБИЦЬКОМУ В.В.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

В ходе оперативных мероприятий по осужденным объектам дела «Блок» получены данные, свидетельствующие о том, что несмотря на принимаемые органами КГБ в местах заключения меры предупредительно-профилактического и воспитательного характера, большинство этих лиц остается на прежних враждебных позициях. В частности, ЧЕРНОВОЛ, СТУС,

* «Український вісник»- періодичний позацензурний суспільно-політичний часопис, заснований у Львові з ініціативи правозахисника В. Чорновола. Виходив у 1970-1972 роках. Редколегія «УВ», до якої окрім Чорновола (редактор) входили М. Косів та Я.Кендзьор, ставила за мету вміщувати на сторінках журналу інформацію про порушення свободи слова та прав, гарантованих Конституцією СРСР, про політичні репресії в Україні, становище українських політв'язнів, акції протесту проти існуючого режиму. Часопис друкував літературні твори, полемічні нариси, авторами яких були І. Дзюба, В.Симоненко, В. Стус, С. Караванський. У підготовці і розповсюдженні 1-5 чисел «Українського вісника» брали участь О. Антонів, Л. Шереметьєва, С. Гулик, Я. Дашкевич, З. Франко, В. Мороз, І. Світличний, М. Плахотнюк, З. Антонюк. «УВ» мав розгалужену мережу кореспондентів у Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Івано-Франківську, Львові, Рівному, Одесі, Тернополі, Чернівцях, Черкасах.

У січні 1972 р. після арешту редактора «УВ» Чорновола видання часопису з метою конспірації було призупинено. Незабаром редакція «УВ» перемістилася зі Львову до Києва. Обов'язки з виданням журналу взяли на себе наукові працівники Інституту філософії АН України Є. Пронюк, В. Лісовий, студент КДУ В. Овсієнко. Підготувати до друку матеріали чергового числа «УВ» завадили арешти. З ізоляцією групи В. Лісового органами КДБ, основні функції по підготовці «УВ» в 1974 р. перебрали на себе лікар С. Хмара з м. Червонограда Львівської області, художник-реставратор В. Карабін, науковець О. Шевченко, які включили до часопису № 7-8 ряд статей про переслідування української інтелігенції, нищення пам'яток історії та культури, порушення прав віруючих (опубліковано за короном в 1975 р.). У серпні 1987 р. «УВ» поновлено як легальний літературно-художній та суспільно-політичний часопис. З січня 1988 р. «УВ» стає органом Української Гельсінської Спілки. Наприкінці 1988 р. випуск «УВ» було припинено.

ГЕЛЬ, ПОПАДЮК и другие продолжают группировать вокруг себя солагерников, подстрекают к проведению различных антиобщественных действий, устанавливают контакты с т.н. «демократами» и сионистами.

По оперативным данным, СТУС, ЧЕРНОВОЛ, ПОПАДЮК и другие ведут в настоящее время активную подготовку к проведению 30 октября с.г. так называемого «дня политзаключенного». Они намерены спровоцировать массовое направление жалоб и заявлений в различные инстанции с требованиями признать «статус политзаключенных», организовать невыход на работу и голодовки протеста против условий содержания в ИТУ, а также написание писем в Президиум Верховного Совета СССР о выходе отдельных лиц из советского гражданства.

Экстремистски настроенные украинские националисты из числа заключенных Дубравного ИТУ предпринимают попытки согласования и координации своих враждебных действий с единомышленниками, отбывающими наказание в Скальнинском ИТУ, а также со связями на воле.

Через имеющиеся оперативные возможности удалось заполучить текст подготовленного украинскими националистами совместно с т. н. «демократами» в Дубравном ИТУ документа враждебного содержания под названием «положение о комитете защиты политзаключенных в СССР». /Копия «положения» прилагается/*.

Несколько раньше, в мае с. г. во время обыска у осужденного объекта дела «Блок» СТУСА изъято письмо, адресованное САХАРОВУ, в котором также затрагиваются вопросы защиты «политзаключенных». В частности, высказываются предложения о создании постоянного «юридического пункта» для организации кампании протестов против содержания заключенных в помещениях камерного типа, улучшения медицинского обслуживания; независимого от «диктата КГБ» контроля за получением осужденными корреспонденции; защиты лиц, направленных в психиатрические больницы и политзаключенных женщин; содействия в выезде за кордон лицам, отказавшимся от советского гражданства и т. п.

Как установлено, осужденный ЧЕРНОВОЛ пытается склонить к совместным антиобщественным выступлениям /голодовкам, протестам и т. п./ заключенных других национальностей /евреев, латышей, армян/, отбывающих наказание в Дубравном ИТУ.

К положению осужденных объектов дела «Блок» и их связей по-прежнему проявляется настойчивый интерес со стороны наццентров и других зарубежных антисоветских организаций. Из-за кордона им направляется большое количество писем, преследующих цель оказания осужденным моральной поддержки и удержания их на враждебных позициях. Большинство таких документов, поступающих от различных секций т. н. «международной амнистии» в адрес СВЕТЛИЧНОЙ, КАЛИНЕЦ, ШАБАТУРЫ, СТРОКАТОВОЙ и др., подвергается конфискации.

Для участия в мероприятиях по перевоспитанию осужденных объектов дела «Блок» в июле с. г. в Скальнинское ИТУ направлялась специализированная пропагандистская группа из гор. Киева в составе которой были профессор Украинской сельхозакадемии доктор исторических наук КАКОВСКИЙ К. Г., делегат XXIV съезда КПСС механик Киевского завода станков-автоматов им. Горького МОРДЮК А. В., заместитель начальника отдела юстиции Киевского облисполкома ГОЛОВЕНКО А. П., а также два оперработника УКГБ Киевской области.

Членами пропагандистской группы прочитаны лекции о торжестве Ленинской национальной политики, об экономических преобразованиях в республике, показаны хроникально-документальные кинофильмы, а также проведены индивидуальные воспитательные беседы с отдельными заключенными. Эти мероприятия способствовали некоторому снижению враждебной активности осужденных.

* Не друкується.

По согласованию с обкомами КП Украины, аналогичные бригады планируется направить в Дубравное и Скальнинское ИТУ в сентябре-октябре с. г., что по нашему мнению, будет способствовать локализации и срыву намечаемых на 30 октября экстремистски настроенными осужденными объектами дела «Блок» и другими националистами антиобщественных акций в связи с т. н. «днем политзаключенного». С этой же целью ведется профилактическая работа с родственниками ГЕЛЯ, ОСАДЧЕГО, ЛИСОВОГО, ПРОНЮКА, ОВСИЕНКО и АНТОНЮКА в плане оказания через них положительного воздействия на осужденных.

Для срыва враждебных проявлений, приуроченных к т. н. «дню политзаключенного» предусматривается в сентябре-октябре с. г. этапировать в следизоляторы КГБ при СМ УССР и УКГБ Львовской области осужденных СТУСА, АНТОНЮКА, ШАБАТУРУ И ЛИСОВОГО, с которыми провести работу по идеологическому разубеждению и попытаться склонить их к отказу от враждебной деятельности в местах заключения.

Наряду с этим, в сентябре с. г. КГБ при СМ СССР намечается рабочая встреча заинтересованных органов госбезопасности по вопросам выработки более эффективных мер предупреждения и пресечения антисоветских и иных нежелательных проявлений со стороны осужденных объектов дела «Блок» и других националистических элементов.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР

МУХА

ГДА СБУ, ф.16, оп.7(1987), спр. 3, арк. 39-41. Засвідчена копія.

№ 4

Зі спеціального повідомлення голови КДБ при РМ УРСР В. Федорчука першому секретарю ЦК КПУ В. Щербицькому про заходи впливу на ув'язненого В.Стуса з метою схиляння його до перегляду власних націоналістичних поглядів

4 листопада 1975 р.

Совершенно секретно

Экз. № 2

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМИТЕТ КОММУНІСТИЧЕСЬКОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

товарищу ЩЕРБИЦЬКОМУ В.В.

СПЕЦІАЛЬНЕ СООБЩЕНИЕ

Начиная с 1974 года в Дубравном и Скальнинском ИТУ МВД, отбывающие наказание экстремистские элементы, осуждённые за антисоветскую деятельность, предпринимают попытки ежегодно отмечать 30 октября, как «день советского политзаключённого», путём организации коллективных голодовок и других враждебных выступлений с выдвиганием провокационных требований, о чём ранее докладывалось ЦК Компартии Украины.

По оперативным данным, аналогичные провокационные акции ими намечалось осуществить 30 октября текущего года, для предотвращения и локализации которых нами совместно с КГБ Мордовии и УКГБ Пермской области осуществлялись предусмотренные КГБ при СМ СССР меры оперативного и профилактического характера. В частности, было принято решение на этот период этапировать в гг. Киев и Львов некоторых зачинщиков «дня политзаключённого» в том числе СТУСА, ЛИСОВОГО и ШАБАТУРУ, где провести целенаправленную работу по склонению их к пересмотру националистических взглядов.

СТУС после прибытия в следизолятор КГБ при СМ УССР ведёт себя нагло и вызывающе, в категорической форме отказывается от встреч и бесед с сотрудниками КГБ, за исключением администрации следственного изолятора. Сокамернику заявил, что свои убеждения изменить не намерен. Аналогичную позицию пока занимает и ШАБАТУРА.<...>

29 октября с.г. СТУС и ШАБАТУРА написали заявление о том, что 30 октября они объявляют голодовку в знак «солидарности» в «день политзаключённого». СТУС при этом указал, что он требует отмены статей 190 и 62 уголовного кодекса, предусматривающих наказание за клевету на советский государственный строй и за антисоветскую деятельность, как «антиконституционных», освобождения «политзаключённых», наказания тех, кто «организовал репрессии украинской молодёжи на протяжении последнего десятилетия».

31 октября СТУС и ШАБАТУРА голодовку прекратили.

Несмотря на это, КГБ при СМ УССР продолжает работу по оказанию положительного воздействия на ЛИСОВОГО и ШАБАТУРУ, для чего будут привлечены отдельные их родственники и бывшие сослуживцы.

В связи с занятой СТУСОМ позицией и наличием заключения врачей о необходимости его стационарного лечения по поводу обострения язвенной болезни, в ноябре с.г. он будет этапирован в спецбольницу МВД в г. Ленинград.

По данным КГБ при СМ СССР, 30 октября с.г. объявили однодневные голодовки в Дубровном ИТУ 21 человек, в том числе осуждённые объекты дела «Блок» ЧЕРНОВОЛ, ШУМУК, СВЕТЛИЧНАЯ Н., ОВСИЕНКО и другие, а во Владимирской тюрьме 14 человек, включая МОРОЗА. В Скальнинском ИТУ подобных провокационных выступлений не было.

Участники однодневной голодовки в Дубровном ИТУ направили в инстанции свои заявления, с требованиями аналогичными тем, которые выдвигались СТУСОМ и ШАБАТУРОЙ.

Указанные заявления, за исключением адресованных органам прокуратуры, администрацией мест заключения подвергнуты конфискации, как содержащие клеветнические измышления.

Докладываем в порядке информации.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР

В. ФЕДОРЧУК

ГДА СБУ, ф.16, оп.7(1987), спр. 3, арк. 118-121. Засвідчена копія.

Олег Бажан

НЕСЛОМЛЕННЫЙ (к 75-летию со дня рождения Василия Стуса)

На основании документов ЦК КПУ, Комитета госбезопасности при СМ УССР рассмотрено правозащитную деятельность украинского поэта и переводчика В.Стуса.

Ключевые слова: В.Стус, диссидентское движение, советские спецслужбы.

Oleg Bazhan

ADAMANTINE (to commemorate the 75th anniversary of Vasyl Stus' birth)

On the basis of the documents of the Central Committee of Ukraine's Communist Party and the KGB in Ukrainian Soviet Socialist Republic there has been considered the rights protection activity of Ukrainian poet, interpreter V.Stus.

Key words: Vasyl Stus, dissidents' movement, Soviet intelligent services.